

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ד, תשי"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מוועד לאקדמיה

(תשובות לשאלותיו של עורך פינת הלשון של "שידורי ישראל")

מהם התפקידים החדשים שהזמן גרמם מאז קום המדינה, ואשר עוררו את ועד הלשון לפעולות מיוחדות?

אמנם רבתה מאוד פעולתו של ועד הלשון העברית מאז קום המדינה, אך לא נתרבו התפקידים המוטלים על ועד הלשון ולא נשתנו במהותם. רק הצורך לבצע אותם בקצב מזורז ובזמן קצר ככל האפשר נעשה דחוף ביותר עם התחדשות עצמאותנו המדינית.

מהם בעצם התפקידים המוטלים על ועד הלשון? — נראה לי, שניתן למצותם במשפט אחד בלבד, והוא:

הכשרת הלשון העברית, עתיקת הימים, וסיגולה להבעת צורכי חיינו המודרניים בכל שטח ההלכה והמעשה. תפקיד זה, ששלוחות רבות לו, כבר שיוז מייסדי ועד הלשון לנגד עיניהם ועשאוהו מטרת-יסוד של המוסד שכוון לפני 65 שנים בערך.

נאמן למטרה זו טורח ועד הלשון למלא את חסר הרב שנתהווה בלשוננו משפסק שימושה בדיבור לפני שישים דורות בערך, והוא טורח בכך מאז התחדשות הדיבור העברי בארץ ישראל ועד עצם ימינו אנו. ועד הלשון-צמח מחוך ציבור דוברי העברית בארץ ונוצר לשם סיפוק צרכיו הלשוניים, מלווה את היישוב בכל שלבי התפתחותו והשתרשותו בלשון.

אדגים זאת באחד המעשים. כשנוסד בית-הספר העממי הראשון בארץ דאג ועד הלשון להמציא ולקבוע את הביטויים הדרושים בכל מקצועות ההוראה, ואף קבע בשעתו את כללי הכתיב, שעל פיהם נוהג בית-הספר בארץ עד היום הזה, עם כי בינתיים חידש ועד הלשון בשטח זה כמה חידושים. משגדל היישוב ונוסדו בו בהדרגה בתי-ספר תיכוניים בערים שונות, נטל ועד הלשון ע עצמו לקבוע את המונחים לכל מקצועות ההוראה וע"י פעולתו השיטתית במשך שנים מנע את התפצלות הלשון ללשונות לשונות. כשנתכונו בתי-הספר הגבוהים בארץ, האוניברסיטה והטכניון, — ובאותה תקופה בערך נעשתה הלשון העברית ללשון רשמית בארץ הנתונה לשלטון המנדט — שוב נטל ועד הלשון על עצמו, וזאת הפעם בהיקף נרחב יותר, להכין

באופן שיטתי את הכלים הלשוניים ההכרחיים לקיום הוראה
עברית סדירה. במוסדות החינוך הגבוהים. הוא הניח אלפי
מונחים. בשטחי מדע עיוני ומעשי כאחד, והורים ע"י כך
לתוך קהל דוברי העברית — מורים, סופרים, אמנים, פועלים,
בעלי מלאכות למיניהם וכדומה — אוצר מלים גדול ומגוון,
שבצעדיו לא תצויר לשון עברית חיה.

לפני קום המדינה, בימי מלחמת העולם השנייה ובימי
המאבק, עסק ועד הלשון בהרחבת הלשון בשלושה שטחים
(חדשים: א) אדמיניסטרציה מדינית — ומוטב שנכנה אותה
בשם שהציעה הוועדה שעסקה בכך: מְרַכֵּלֶה מדינית —
ב) משפט, ג) צבא, וכך יכול ועד הלשון למסור למנהלת
העם כבר בראשית תשי"ח רשימה של מאות שמות עבריים
לתפקידי המרכלה, רשימה, שיסוד לה שימשו התפקידים
כפי שנהגו בממשלת המנדט.

במשך תקופת פעולתו הארוכה של ועד הלשון ניסוט
מזמן לזמן מרכז הכובד משטח אחד למשנהו, ועם קום המדינה
מתרכזת פעולתו של ועד הלשון בעיקר בשלושת השטחים
האמורים: א) צורכי מנגנון המדינה במובן הרחב ביותר
של המושג; ב) תחיקה ומשפט; ג) צורכי ההגנה למלוא
היקפם.

לביצוע משימות אלו כונן ועד הלשון ועדות הפועלות
בשלוש הערים, בירושלים, בתל-אביב ובחיפה, כגון הוועדות
למונחי המשפט (מונחים לסדרי בתי המשפט והנוהל המשפטי,
לצורך חוק האזרחות, חוק הנויקין, חוק מס ההכנסה),
הוועדות למונחי צבא (לצורכי חיל היבשה וחיל האוויר)

וכדומה, נוסף על הוועדות הקיימות מכבר והעוסקות במונחי
טכניקה, כימיה, רפואה, כלכלה, חינוך תחבורה וכו'.

כיצד מצליח ועד הלשון בקביעת מונחים במקצועות שהם רחוקים

כל כך מתחום התעניינותם הרגילה של בלשנים?

מלאכת הנחת המונחים נעשית, כפי שכבר רמזתי,

בוועדות-ועדות, המורכבות מחברי ועד הלשון ומבעלי

מקצועות; למשל בוועדה למונחי רפואה משתתפים 4 מאנשי

ועד הלשון ומ-4 ועד 6 רופאים, וכגון זה בשאר הוועדות.

קיים שיתוף-פעולה קבוע ומבורך עם מחלקות האוניברסיטה,

הטכניון, צבא ההגנה לישראל, ההסתדרות הרפואית, "הדסה"

מכון התקנים ומוסדות שונים של המדינה ושל ההסתדרות

הציונית. כרגיל שולחים הללו את המומחים שלהם להשתתף

בעבודת הוועדות של ועד הלשון.

בעלי המקצועות מציעים את דרישותיהם למלים

העבריות, פעמים אף מציינים את המלים העבריות המשמשות

להבעת הדבר הנידון, ובעלי הלשון מתדיינים זה עם זה

ועם בעלי המקצועות על הביטוי העברי ההולם ביותר את

העניין הנדרש.

האם נוכח ריבוי זה של פעולות תוכלו להתפנות גם לענייני מחקר

לשוני טהור?

הפעולה הנורמטיבית — פעולת ההסדרה — של ועד

הלשון לא תיתכן כלל בלא חקירה ודרישה מעמיקה בלשון.

מטעם זה משתהית לעתים החלטתו של ועד הלשון, שלא

להוציא הלכה פסוקה עד שלא נתבררה כל צורכה. פרסומי

המונחים, הן בצורת מילונים והן בצורת רשימות ברבעון

„לשוננו“, כוללים רק את המסקנות; אך הבקיאים בדבר יגלו בנקל כמה הלכות כוללות בלשון, שנתחדשו בוועד הלשון אגב הנחת המונחים, בייחוד בשטח הניקוד, המשקלים והנטייה. יתר על כן: ועד הלשון עוסק בקביעות — ע"י ועדת הדקדוק וועדות הכתיב והתעתיק — בבירור שאלות לשון כלליות, שאינן מתחום הנחת מונחים. אולם מחקר לשוני טהור אין דרכו להיעשות בציבור. אלא ביחידות, וועד הלשון תמך עד כה במידת יכולתו בפרסומי מחקרים לשוניים ויעודד את מחבריהם. לשם כך מקיים הוא בשיתופו של מוסד ביאליק את הסדרה „מחקרים לשוניים“.

האם בענייני צורות הלשון יש גם פעולות, שענייני המדינה טובעים אותן?

כבר ניסיתי להסביר, שכל פעולות ועד הלשון מראשיתו ועד היום — הזמן גרמן. אך אם מתכוון אתה לקביעת כללים לכתיב ולתעתיק, יש בהן משום אקטואליות יתרה מזמן קום המדינה.

עם כניסת לשוננו לזירה הבינלאומית כלשון-מדינה, הורגש באופן מיוחד הצורך לקבוע כללים ברורים ואחידים להעתקת מלים עבריות לכתב לאטיני ולהפך; הכוונה להעתקת שמות של בני אדם בדרכונים, ושל מקומות בחותמות הדואר וכדומה. נתמנתה ועדה מיוחדת מטעם הממשלה לשם עיבוד הצעה לתעתיק עברי ולועזי, ועדה שמשתתפים בה אנשים מוועד הלשון. לפני חודש ימים בערך הוגשה ההצעה למשרד ראש הממשלה ולוועד הלשון לשם דיון בה והכרעה. ומדרך הטבע הוא, שאנשי ועד הלשון שבוועדה

היו גורם פעיל בה, ועליהם הוטלה מלאכת ניסוח הכללים. אנו מקווים, שבקרוב תאושר ההצעה ותימסר כהוראה מוסמכת לציבור.

מה יחסו של ועד הלשון לחידושים המתחדשים בציבור ובספרות? אין ועד הלשון תובע לעצמו מונופולין לחידוש לשוני. אדרבה, הוא שמח לכל גילוי חיובי בהתפתחות הלשון ובהרחבתה, הבא מן הציבור. ועד הלשון נוהג לפי כלל שקבע אחד ממייסדיו, יחיאל מיכל פינס: „הגדולה שבמעלות למלה חדשה — אם איננה חדשה“. בדורנו זה, לאחר העבודה הרחבה והענפה בלשון, שנעשתה מקודם, ובשעה שמתחדשות מלים למאות מכוח חיוניותה של הלשון, בדור זה רואה ועד הלשון את עיקר תפקידו בהסדרה ובקודיפיקאציה. ואל יישכח, שעם חברי ועד הלשון נמנו ונמנים גם מגדולי היוצרים בספרות העברית.

היהיו תפקידיו של המוסד העליון החדש דומים לאלה של הוועד עד כה? ומה בכלל הקשר בינו לבין ועד הלשון? ועד הלשון, המקיים את פעולתו על יסוד התנדבות חבריו — הללו עובדים שלא על מנת לקבל פרס, — מילא במשך כל שנות קיומו את התפקידים, שבמדינה נאורה מבצעת אקדמיה ממשלתית מוסמכת, אקדמיה שברשותה האמצעים הכספיים הדרושים למילוי תפקידיה בצורה הראויה.

כבר לפני שנים יום ועד הלשון הקמת אקדמיה ללשון העברית כמוסד עליון המכוון את התפתחותה של הלשון העברית בקנה מידה ממלכתי. עם קום המדינה הביא

ועד הלשון לפני הממשלה הזמנית הצעתחוק לכינון אקדמיה
ללשון העברית וצירף לה הצעה לתכנית פעולה. אזכיר כאן
רק שניים מפרטי התכנית : (א) חיבור ספר דקדוק מוסמך
ללשון דורנו ; (ב) כינוס אוצר הלשון העברית לכל תקופותיה
וסגנוניה. מפעל, אשר ביצעו מחושב לכמה עשרות שנים.
עתה מתקרבת אפוא שעת ההגשמה של ההצעה לכינון
האקדמיה ללשון העברית, הגשמת חלומם של כל שוחרי הלשון
העברית באשר הם שם. האקדמיה ללשון העברית תהא יורשתו
הרוחנית והחומרית של ועד הלשון העברית, ואנו מקווים שיינתנו
לה האמצעים הדרושים והסמכות לפתח פעולה רחבת מידות
לביסוסה של הלשון העברית במדינה, לפיתוחה ולשגשוגה.